

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 8 (2018)

8ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και
Θρησκευμάτων

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ

Ιδεολογικές – Πολιτικές – Ψυχολογικές – Παιδαγωγικές
Προϋποθέσεις Εκπαίδευσης Χαρισματικών Ατόμων

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
14-17 Ιουνίου 2018

**Παράδειγμα προγράμματος χαρισματικών
παιδιών στις ανθρωπιστικές επιστήμες: Η
περίπτωση της Λογοτεχνίας**

Αθηνά Κουτσούκου, Ελένη Χαντζούλη

doi: [10.12681/edusc.2706](https://doi.org/10.12681/edusc.2706)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κουτσούκου Α., & Χαντζούλη Ε. (2020). Παράδειγμα προγράμματος χαρισματικών παιδιών στις ανθρωπιστικές επιστήμες: Η περίπτωση της Λογοτεχνίας. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 8, 588–619. <https://doi.org/10.12681/edusc.2706>

Παράδειγμα προγράμματος χαρισματικών παιδιών στις ανθρωπιστικές επιστήμες: Η περίπτωση της Λογοτεχνίας

Αθηνά Κουτσούκου, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών

E-mail: annkk11@yahoo.gr

Ελένη Χαντζούλη, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών

Κέντρο Μελέτης Ψυχοφυσιολογίας και Εκπαίδευσης

E-mail: hantzouli@gmail.com

Περίληψη

Σκοπός της εν λόγω εργασίας είναι η διατύπωση ενός προγράμματος διδασκαλίας που εφαρμόζεται σε χαρισματικούς μαθητές και αφορά στη Λογοτεχνία. Πολλοί ερευνητές (Assouline & Gross 2004, Sternberg 1981, Van Tassel Baska & Stambough 2006, Dabrowski 1989, Winebrenner 2001) έχουν διατυπώσει απόψεις προκειμένου να περιγράψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα χαρισματικά παιδιά. Λόγω της ασύγχρονης ανάπτυξης που χαρακτηρίζει αυτά τα παιδιά, είναι φανερό ότι απαιτείται διαφοροποιημένη διδασκαλία και αξιολόγηση.

Ειδικότερα, το μάθημα της Λογοτεχνίας θεωρούμε ότι αποτελεί για τους χαρισματικούς ένα πρόσφορο πεδίο ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής τους ικανότητας λόγω της αναπτυγμένης γλωσσικής νοημοσύνης τους. Για το λόγο αυτό, το πρόγραμμα, το οποίο θα παρουσιάσουμε, θα απευθύνεται σε μαθητές Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, οι οποίοι διαθέτουν υψηλό νοητικό δυναμικό και ταυτόχρονα τα γνωστικά και συμπεριφοριστικά χαρακτηριστικά τους ταυτίζονται με αυτά των χαρισματικών μαθητών, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία. Για την αρχική επιλογή των μαθητών θα χρησιμοποιήσουμε λίστες με χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τη χαρισματικότητα, καθώς και το Raven's Progressive Matrices Test. Μετά την ολοκλήρωση της αρχικής αξιολόγησης θα εφαρμόσουμε πρόγραμμα 6μηνης διάρκειας με δύορες συναντήσεις εβδομαδιαία. Για την εκπόνηση του προγράμματος θα χρησιμοποιηθούν λογοτεχνικά κείμενα από τα βιβλία «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Με τεχνικές ερωτήσεων και ανάθεση εργασιών, θα εστιάσουμε στην ανάπτυξη της ικανότητά τους για κριτική ανάλυση των διδασκόμενων κειμένων και παραγωγή πρωτότυπου γραπτού λόγου. Η υπόθεση είναι να εμβαθύνουν σε επίπεδο εννοιών και να αναπτύξουν στοιχεία κριτικής και δημιουργικής ικανότητας. Με την εφαρμογή του προγράμματος υποθέτουμε ότι θα ενισχυθεί η φυσική ικανότητα των χαρισματικών μαθητών να ασχολούνται με την ανάλυση, σύνθεση και αξιολόγηση των πληροφοριών που διδάσκονται, καθώς και η ικανότητά τους να εμπλουτίζουν και να εμβαθύνουν σε διάφορα γνωστικά πεδία (Baska Van-Tassel, 1992).

Λέξεις-Κλειδιά: χαρισματικοί; Λογοτεχνία; κριτική ανάλυση; δημιουργική σκέψη.

Proposed Curriculum for Language Arts: Teaching Literature

Abstract

The purpose of this project is to present a program for teaching Greek Literature to gifted students. A lot of researchers (Assouline & Gross 2004, Sternberg 1981, Van Tassel Baska & Stambough 2006, Dabrowski 1989, Winebrenner 2001) have tried to describe the particular characteristics of these students. Due to their asynchronous development differentiated teaching and assessment is required.

In particular, we believe that Literature enables the development of their critical and creative abilities, as these students are identified by their well-developed linguistic competences. Therefore, we prepared a program, which will be addressed to students, who will be 11 and 12 years old, that is students from the last two classes of Greek Primary education, the 6th grade in other countries. In order to identify the gifted students, we will use scales that provide information regarding the characteristics of giftedness, as well as the Raven's Progressive Matrices Test. Our teaching material will be poetry and prose texts such as novels, short stories, taken from the books "Texts of Modern Greek Literature" which are used by the 2nd and the 3rd grade students (14 and 15 years old) of the Greek secondary school. We will use question techniques and projects assignments in order to develop their ability for critical analysis, creative thinking and to produce original pieces or/of literature. The implementation of this program will reinforce the natural ability of the gifted students to analyze, compose and assess the information that is taught, as well as to elaborate on different subjects.

Keywords: gifted; Literature; critical analysis; creative thinking.

Η χαρισματικότητα

Προσεγγίζοντας την έννοια της χαρισματικότητας δεν θα μπορούσαμε παρά να διαπιστώσουμε τους πολλαπλούς ορισμούς που έχουν διατυπωθεί για εκείνη από διάφορους ερευνητές ανάλογα με την εστίαση τους, είτε αυτή αφορά γνωστικά χαρακτηριστικά, είτε αναφέρεται στην απόδοση ακόμα και στην επίδραση του περιβάλλοντος (Χαντζούλη, 2016). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τον Terman L., επικεφαλή της έδρας της Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Stanford από το 1922 έως το 1942, ο οποίος εστιάζει στη νοημοσύνη, ως βασικό χαρακτηριστικό της χαρισματικότητας, έχοντας ο ίδιος παρουσιάσει μια επιτυχημένη αναθεώρηση της κλίμακας νοημοσύνης "Stanford-Binet", κι έχοντας, επίσης, πρωτοστατήσει στην επίδοση νοητικών τεστ κατά τις δεκαετίες 1920 και 1930 στα αμερικανικά σχολεία. Το 1921 ξεκινά μια μακροχρόνια μελέτη χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 1.500 μαθητών από την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην πολιτεία της Καλιφόρνια με νοητικό πηλίκο (IQ-Intelligence Quotient) 135, το οποίο παρακολουθεί μέχρι και την περίοδο της συνταξιοδότησης τους. Ακόμα εναντιώθηκε στην πολύ διαδεδομένη ιδέα της αμερικανικής κοινωνίας ότι στα χαρισματικά παιδιά οι τομείς που δε

σχετίζονται με τη νοημοσύνη είναι λιγότερο ανεπτυγμένοι, περιλαμβάνοντας στην έρευνα του μετρήσεις που αφορούν στην προσωπικότητα, στο χαρακτήρα και στα ενδιαφέροντα. Η έρευνα αποδεικνύει, αφενός όχι μόνο την πνευματική αλλά και τη συναισθηματική ωριμότητα των χαρισματικών, αφετέρου ότι τα άτομα αυτά ήταν επαγγελματικά περισσότερο επιτυχημένα και με μεγαλύτερη προσωπική ικανοποίηση από το μέσο όρο των συμφοιτητών τους. (<http://education/stateuniversity.com/pages/2499/Terman-Lewis-1877-1956.html>).

Νεώτεροι μελετητές, χωρίς να απορρίψουν τον παράγοντα της νοημοσύνης θα δώσουν σε αυτόν διαφορετική διάσταση, καθώς τον συνδέουν με τη χαρισματικότητα. Όπως ο Gardner H., για παράδειγμα, ο οποίος με τη θεωρία του για τις πολλαπλές νοημοσύνες (1983, 2011), δηλαδή τη μουσική-ρυθμική, τη χωροταξική, την κιναισθητική, τη γλωσσική, τη μαθηματική, τη νατουραλιστική, τη διαπροσωπική, την ενδοπροσωπική και πρόσφατα την υπαρξιακή, θα αναδείξει τις πολλαπλές δυνατότητες και ικανότητες των ατόμων, καθώς και τις διαφοροποιήσεις τους, οι οποίες εντοπίζονται όχι μόνο μεταξύ των γνωστικών τομέων, αλλά και μέσα στον ίδιο τομέα. (<http://www.howardgardner.com>, http://www.niu.edu/facdev/pdf/guide/learning/howard_gardner_theory_multiple_intelligences.pdf)

Επίσης, ο Renzulli (1978) θα αναφερθεί στη χαρισματικότητα αναπτύσσοντας της θεωρία των Τριών Τεμνόμενων Δαχτυλιδιών (Three-Ring Conception of Giftedness, 1978). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία η χαρισματικότητα οφείλεται στη συνύπαρξη α) της αποδεδειγμένης ικανότητας πάνω από το μέσο όρο, β) της προσήλωσης στο έργο, γ) της δημιουργικότητας. Η ικανότητα πάνω από το μέσο όρο διακρίνεται σε γενική ικανότητα επεξεργασίας πληροφοριών και αποτελεσματικής ενσωμάτωσης εμπειριών, οι οποίες οδηγούν στην κατάλληλη ανταπόκριση του ατόμου σε νέες καταστάσεις με τη σύγχρονη εμπλοκή της αφηρημένης-αποκλίνουσας σκέψης. Επίσης, αναφέρεται σε ειδικές ικανότητες απόκτησης γνώσεων, δεξιοτήτων και απόδοσης σε εξειδικευμένες δραστηριότητες περιορισμένου εύρους. Όσον αφορά στην προσήλωση στο έργο, αυτή αφορά στην ενέργεια του υποκειμένου σχετικά με ένα συγκεκριμένο πρόβλημα ή περιοχή επίδοσης. Τέλος, η δημιουργικότητα αναφέρεται στην ευέλικτη και πρωτότυπη σκέψη, τη δεκτικότητα σε οτιδήποτε καινούργιο ή διαφορετικό το οποίο διατυπώνεται με σκέψεις, ενέργειες και τα παράγωγα αυτών. Αυτές οι διατυπώσεις αφορούν στο ίδιο το άτομο είτε στους άλλους, στην περιέργεια, στην επιθυμία να αναλάβει το άτομο ρίσκα -τόσο νοητικά όσο και πρακτικά- χωρίς αναστολές, στην εστίαση στη λεπτομέρεια, στην καλαισθησία που διακρίνει τις σκέψεις και τις ενέργειες του, στη διάθεση του να δρα και να αντιδρά σε εξωτερικά ερεθίσματα και στις δικές του ιδέες και συναισθήματα.

Άλλοι μελετητές, όπως ο Stern (1916) θα θεωρήσουν ότι η χαρισματικότητα αποτελεί το δυναμικό του ατόμου, το οποίο αποδεικνύεται μέσα από την απόδοση. Η άποψη αυτή μπορεί ασφαλώς να οδηγήσει στη δημιουργία προγραμμάτων παρέμβασης, τα οποία θα εστιάζουν στην ανάδειξη των ατομικών ικανοτήτων. (Χαντζούλη, 2016, σ. 42). Αν, όμως, δεχτούμε ότι όντως υπάρχει το δυναμικό αυτό ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος εξωγενών παραγόντων, όπως το περιβάλλον, στην ανάδειξη και ανάπτυξη του; Οι ορισμοί των Marland (1972) και Tannenbaum (2003) αναφέρονται στην ευρύτητα του όρου χαρισματικότητα, ενώ ο τελευταίος θεωρεί ότι η ύπαρξη ποικίλων παραγόντων και περιστάσεων συμβάλλει στην εκδήλωση της χαρισματικής συμπεριφοράς. (Χαντζούλη, 2016, σ. 43).

Τέλος, σύμφωνα με την Εθνική Ένωση των Χαρισματικών Παιδιών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (National Association for Gifted Children – NAGC) θεωρείται ότι : «Τα παιδιά είναι χαρισματικά, όταν η ικανότητά τους είναι πάνω από το φυσιολογικό για την ηλικία τους. Η χαρισματικότητα μπορεί να παρουσιάζεται σε έναν ή περισσότερους τομείς, όπως είναι η διάνοηση, η δημιουργικότητα, η καλλιτεχνική ιδιότητα, οι ηγετικές ικανότητες ή σε ένα συγκεκριμένο ακαδημαϊκό τομέα όπως η γλώσσα, οι τέχνες, τα μαθηματικά ή η επιστήμη.» (μετάφραση από τον ιστότοπο: <http://www.nagc.org>)

Εισαγωγή

Μελετώντας τις εκδηλώσεις της χαρισματικότητας και εστιάζοντας ιδιαίτερα σε παραμέτρους όπως η κριτική ικανότητα και η δημιουργική σκέψη, προέκυψε η επιθυμία δημιουργίας ενός προγράμματος διδασκαλίας χαρισματικών μαθητών σε γνωστικό αντικείμενο, το οποίο να προέρχεται από το χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών. Κατά τη δημιουργία του προτεινόμενου προγράμματος έγινε προσπάθεια να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των χαρισματικών παιδιών αναφορικά με την εμπάθυνση, τη περιπλοκότητα και την προηγμένη νοητική τους ανάπτυξη. (Van Tassel Baska, 2003) Η Λογοτεχνία λόγω της ιδιαίτερης φύσης της αλλά και ως διδασκόμενο γνωστικό αντικείμενο, θεωρήθηκε ότι μπορεί να προσφέρει τις συνθήκες εκείνες μέσα στις οποίες οι χαρισματικοί μαθητές θα μπορέσουν να αναπτύξουν τις ικανότητες τους σε ανώτερο επίπεδο, ανταποκρινόμενοι ικανοποιητικά στις προκλήσεις που προκύπτουν κατά την επεξεργασία τόσο της μορφής όσο και του περιεχομένου των πεζών και των ποιητικών κειμένων.

Σκοπός – Μεθοδολογία

Σκοπός της εκπόνησης και εφαρμογής του προτεινόμενου προγράμματος είναι η ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης, καθώς και η παραγωγή τόσο γραπτού λόγου όσο και πρωτότυπου προϊόντος μέσα από τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας σε χαρισματικούς μαθητές.

Για την εκπόνηση του προγράμματος βασιστήκαμε τόσο στο Επιστημολογικό Μοντέλο (The Epistemological Model) της Van Tassel Baska (1986), όσο και στο Μοντέλο του Λογικού Επιχειρήματος (Paul's Reasoning Model) του Richard Paul (1992).

Συγκεκριμένα, η VanTassel-Baska (1986, p.8) αναφερόμενη στο Επιστημολογικό μοντέλο (The Epistemological Model) ισχυρίζεται ότι αυτό αρχικά εστιάζει στην ικανότητα των χαρισματικών μαθητών να αντιλαμβάνονται και να εκτιμούν τα συστήματα γνώσης και όχι μεμονωμένα τμήματα αυτών, καθώς παρουσιάζονται σε αυτούς βασικές ιδέες, θέματα και αξίες μέσα από διάφορες γνωστικές περιοχές, παράμετροι οι οποίοι, αφού εσωτερικευθούν, ενισχύονται με νέα παραδείγματα. Παράλληλα, αξιοποιείται η ικανότητα των χαρισματικών μαθητών να αντιλαμβάνονται συσχετίσεις, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενεργή εμπλοκή τους στη δημιουργική και νοητική διαδικασία μέσω κριτικής ανάλυσης των δημιουργικών προϊόντων. Τέλος, το Επιστημολογικό μοντέλο παρέχει το πλαίσιο για την ενσωμάτωση γνωστικών και συναισθηματικών στόχων στο Πρόγραμμα.

Ασφαλώς, γίνεται αντιληπτό ότι η ενασχόληση με τη διαμόρφωση στρατηγικών δημιουργικής και κριτικής σκέψης οδηγεί τους χαρισματικούς μαθητές να εμβαθύνουν σε έννοιες και ιδέες μέσα από μεστά σε νοήματα περιεχόμενα, να αντιλαμβάνονται μέσω πολλαπλών προσεγγίσεων τις πληροφορίες στο πλαίσιο εξεζητημένων επιπέδων

σκέψης, να ανακαλύπτουν την ατομική τους παρουσία μέσα στην γνωστική διαδικασία (Hickerson 2013, p.1). Έχοντας διαμορφώσει τη συλλογιστική πορεία της σκέψης αναφερόμενος στα στοιχεία της και απεικονίζοντας αυτά μέσα από έναν τροχό (Wheel of Reasoning-The eight elements of thought), ο R. Paul (1992) θα διατυπώσει με την L. Elder (2010, p. 38) τα χαρακτηριστικά της κριτικής σκέψης. Αυτή, λοιπόν, αναφέρεται στην ικανότητα διατύπωσης προβλημάτων με σαφήνεια και ακρίβεια, συλλογής και εκτίμησης σχετικών πληροφοριών, διατύπωσης αιτιολογημένων συμπερασμάτων και λύσεων σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια και πρότυπα, αναγνώρισης και εκτίμησης των υποθέσεων, επιπτώσεων και πρακτικών συνεπειών, επικοινωνίας μεταξύ των συμμαθητών για την αναζήτηση λύσεων σε σύνθετα προβλήματα.

Με δεδομένο ότι οι ιδιαίτερες ανάγκες των χαρισματικών μαθητών θα μπορούσαν να ικανοποιηθούν μέσω ενός διαφοροποιημένου προγράμματος διδασκαλίας (Oregon Department of Education-Office of Special Education Talented and Gifted 2003), εντάξαμε στη διαμόρφωση του ερωτήσεων κριτικής αλλά και δημιουργικής σκέψης με παραγωγή όχι μόνο γραπτού λόγου αλλά και πρωτότυπου προϊόντος (VanTassel-Baska, 2003, 2011, Smutny, 2001).

Δείγμα

Όσον αφορά το δείγμα μας, αυτό θα αποτελείται από μαθητές, οι οποίοι θα φοιτούν στην Ε΄ και Στ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου και οι οποίοι θα έχουν χαρακτηριστεί ως χαρισματικοί σύμφωνα με εργαλεία, όπως είναι το Progressive Matrices του Raven J.C. και λίστες χαρισματικότητας, όπως είναι οι “Scales For Rating the Behavioral characteristics of superior students” των Renzulli J.S. et al. (2013). Η διάρκεια εφαρμογής του Προγράμματος θα είναι έξι (6) μήνες και οι συναντήσεις με τους μαθητές θα είναι δίωρες κάθε εβδομάδα, ήτοι 24 συναντήσεις.

Για τη διδασκαλία θα χρησιμοποιηθούν κείμενα από τα Βιβλία «Κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της Β΄ και Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου. Τα προς διδασκαλία κείμενα θα οργανωθούν σε θεματικές ενότητες ως ακολούθως:

Θεματική Ενότητα	Κείμενα	Τάξη	Βιβλίο
Η ελευθερία	«Θούριος» Ρήγας Βελεστινλής	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 28
	«Απομνημονεύματα» Γιάννης Μακρυγιάννης		«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 46
	«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» Διονύσιος Σολωμός		«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 61

Η αξιοπρέπεια	«Ο Παχύς και ο Αδύνατος» Άντον Τσέχωφ	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 106
	«Όσο μπορείς» Κωνσταντίνος Καβάφης Π.	Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 121
	«Θερμοπύλες» Κωνσταντίνος Καβάφης Π.		«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 192
Η αγάπη	«Ο μικρός πρίγκιπας και η αλεπού» Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ	Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 184
	«Γιατί μ' αγάπησες» Μαρία Πολυδούρη	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 150
Η σχέση των γονιών με τα παιδιά τους	«Πρώτες ενθυμήσεις» Πηνελόπη Δέλτα	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 135
	«Από το ημερολόγιο της Άννας Φράνκ» Άννα Φράνκ	Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 48
Η Ελληνική γλώσσα και η ποίηση	«Ομιλία στη Στοκχόλμη» Γιώργος Σεφέρης	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 173
Η διάψευση των ονείρων	«Γραφείο ευρέσεως εργασίας» Μένης Κουμανταρέας	Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 210
	«Ζητείται ελπίς» Αντώνης Σαμαράκης	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 235

Παρουσίαση Προγράμματος

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε από κάθε ενότητα ενδεικτικά ένα κείμενο-ποίημα ή πεζό-προς διδασκαλία. Το πλήρες πρόγραμμα παρατίθεται στο Παράρτημα της εισήγησης.

1^η Θεματική ενότητα : Η ελευθερία

Ζητάμε από τα παιδιά να μιλήσουν για το πως αντιλαμβάνονται την έννοια της ελευθερίας μέσω της διαδικασίας του καταιγισμού ιδεών (brainstorming), σημειώνοντας τις απαντήσεις τους στον πίνακα. Δημιουργούμε στη συνέχεια έναν πίνακα γενικεύσεων ή ακόμα και έναν εννοιολογικό χάρτη (concept map), ώστε τα παιδιά να έχουν πλήρη εποπτεία των απαντήσεων τους. Εστιάζουμε στην ιδέα ότι η ελευθερία είναι μια αξία που στις μέρες μας δεν είναι δεδομένη, αν και έχουμε αυτή την εντύπωση, ώστε να προβάλλουμε τους αγώνες για τη διεκδίκησή της σε καιρό πολέμου.

Υλικά και Δραστηριότητες

1. Επίσκεψη στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.
2. Παραχώρηση εκπαιδευτικού υλικού από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο : Ιωάννης Μακρυγιάννης- Η εικονογραφία του Αγώνα της Επανάστασης (ψηφιοποιημένα slides με συνοδεία ερμηνευτικών κειμένων από τις συλλογές του Μουσείου).
3. Θούριος : Αναζητούμε το πλήρες κείμενο στο internet και με αφορμή αποσπάσματα , που μας έκαναν εντύπωση, εκφραζόμαστε με ζωγραφική .
4. Προβάλλεται στο βίντεο από την εκπομπή «Η μηχανή του Χρόνου» το απόσπασμα για την πολιορκία και την έξοδο του Μεσολογγίου.

Ανάγνωση κειμένου

Β) «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» Διονύσιος Σολωμός

Τα παιδιά διαβάζουν και τα δύο αποσπάσματα από το Β΄ Σχεδίασμα της ποιητικής σύνθεσης του Διονύσιου Σολωμού. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση, ενώ παρουσιάζεται μελοποιημένο το πρώτο απόσπασμα «Άκρα του τάφου σιωπή» σε ερμηνεία Νίκου Ξυλούρη από το δίσκο του Γιάννη Μαρκόπουλου «Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» (EMI 1977).

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση των εννοιών της προσωποποίησης και της μεταφοράς, των νοηματικών αντιθέσεων, έκφραση συναισθημάτων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να απαντήσουν στην ερώτηση «Τι νιώσατε;» μετά από την ανάγνωση του ποιήματος.

- 2) Να μιλήσουν για τις εικόνες, τις προσωποποιήσεις, τις μεταφορές που εντοπίζουν στο ποίημα εστιάζοντας στη λειτουργία τους σε σχέση με το περιεχόμενο.
- 3) Να εντοπίσουν το θεματικό κέντρο του πρώτου αποσπάσματος (πείνα) και του δεύτερου αποσπάσματος (αντίθεση ζωή-θάνατος).

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

A) Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο ποιητής εστιάζει στο πρώτο απόσπασμα στην πείνα ως βασικό θέμα;

B) Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο ποιητής περιγράφει τις ομορφιές της φύσης, ενώ οι Μεσολογγίτες είναι εξουθενωμένοι από τον πόλεμο, την πείνα και τις κακουχίες;

Δημιουργική σκέψη

Μίλησε για τον οξύμωρο τίτλο του ποιήματος του Διονυσίου Σολωμού. Τι θα συνέβαινε, εάν οι Μεσολογγίτες είχαν υποκύψει στις ομορφιές της ζωής;

2^η Θεματική ενότητα : Η αξιοπρέπεια

Ζητάμε από τα παιδιά να μιλήσουν για το πώς αντιλαμβάνονται την έννοια της *αξιοπρέπειας* μέσω της διαδικασίας του καταιγισμού ιδεών (brainstorming), σημειώνοντας τις απαντήσεις τους στον πίνακα. Δημιουργούμε στη συνέχεια έναν πίνακα γενικεύσεων ή ακόμα και έναν εννοιολογικό χάρτη (concept map), ώστε τα παιδιά να έχουν πλήρη εποπτεία των απαντήσεών τους. Εστιάζουμε στο γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι οφείλουμε να διαφυλάσσουμε την αξιοπρέπειά μας κάτω από οποιοδήποτε συνθήκες και ανεξάρτητα από κάθε μορφή πίεσης.

Υλικά και Αξιολόγηση της ενότητας

Δημιουργούμε δύο ομάδες μαθητών. Στην πρώτη ομάδα παρουσιάζουμε άρθρα στα οποία αποδεικνύεται η παραβίαση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και τους ζητάμε να μιλήσουν γι' αυτά. Ζητάμε από τη δεύτερη ομάδα να παρουσιάσουν στην τάξη γεγονότα από την καθημερινή ζωή στα οποία να φαίνεται ότι ο άνθρωπος θυσιάζει την αξιοπρέπεια του και να προτείνουν τρόπους αποφυγής της τακτικής αυτής.

Ανάγνωση κειμένου

A) «Όσο μπορείς» Κ.Π. Καβάφης

Προηγείται η σιωπηρή ανάγνωση από τα παιδιά της εξωτερικής ανάγνωσης, η οποία έπεται, ενώ από το δίσκο του Γιάννη Γλέζου «Περιμένοντας τους Βαρβάρους» (Λύρα, 1979) ακούμε μελοποιημένο το ποίημα που θα επεξεργαστούμε.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση των εκφραστικών μέσων, έκφραση συναισθημάτων, κατανόηση εννοιών, πχ. «αξιοπρέπεια», θεματικό κέντρο.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να βρουν τις λέξεις κλειδιά που συνδέονται με την έννοια της *αξιοπρέπειας*.

- 2) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος.
- 3) Να εντοπίσουν το θεματικό κέντρο του ποιήματος και να το συνδέσουν με την έννοια της *αξιοπρέπειας*.
- 4) Να βρουν τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί ο ποιητής και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συμβάλλουν στην ανάδειξη του θεματικού κέντρου.

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

Με ποιούς τρόπους μπορεί ένας άνθρωπος να διαφυλάξει την αξιοπρέπεια του;

Δημιουργική σκέψη

Αν η διαφύλαξη της αξιοπρέπειας είναι μια επιτακτική ανάγκη του ανθρώπου, τότε, γιατί ο ποιητής έχει δώσει στο ποίημα του τον τίτλο «Όσο μπορείς»;

3^η Θεματική ενότητα: Η αγάπη

Τα παιδιά ενθαρρύνονται να μιλήσουν για την *αγάπη*. Μετά την καταγραφή των απαντήσεων τους στον εννοιολογικό χάρτη (concept map) τους ζητάμε να ζωγραφίσουν την *αγάπη*. Οι ζωγραφιές τους αναρτώνται στον τοίχο της αίθουσας.

Υλικά και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Διαβάζουμε αποσπάσματα από το βιβλίο του Λέο Μπουσκάλια «Η αγάπη» και ζητάμε από τους μαθητές μας να επιχειρηματολογήσουν για το ποια μορφή αγάπης εκείνοι θεωρούν πιο σημαντική.
2. Ζητάμε από τα παιδιά να αναζητήσουν άρθρα, βίντεο και φωτογραφίες, όπου συνάνθρωποι μας με τις ενέργειες τους αναδεικνύουν το μεγαλείο της αγάπης και να εκφράσουν την άποψή τους.

Ανάγνωση κειμένου

Α) «Ο μικρός πρίγκιπας και η αλεπού» Αντουάν ντε Σαιντ Εξυπερύ

Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο σιωπηρά. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση και αναγνώριση των αφηγηματικών τεχνικών, των σχημάτων λόγου, των συμβολισμών, έκφραση συναισθημάτων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου.
- 2) Να εντοπίσουν λέξεις κλειδιά που συνδέονται με το θεματικό κέντρο της νουβέλας.
- 3) Να αναφερθούν στις αφηγηματικές τεχνικές, τα σχήματα λόγου και τους συμβολισμούς που προωθούν την εξέλιξη.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Πως κρίνετε την απόφαση του μικρού πρίγκιπα να ημερώσει την αλεπού;

Δημιουργική σκέψη

Προβάλλεται από την ταινία «ο Μικρός Πρίγκιπας» (2015) το απόσπασμα του βιβλίου και ζητάμε από τα παιδιά να διαπραγματευτούν την φράση:

«Μόνο με την καρδιά βλέπεις καλά. Την ουσία δεν την βλέπουν τα μάτια».

4^η Θεματική Ενότητα: Η σχέση των γονιών με τα παιδιά τους

Αντικείμενο του καταιγισμού ιδεών είναι αυτή τη φορά η έννοια *οικογένεια*. Εστιάζουμε κυρίως σε θέματα που αφορούν τη σχέση των παιδιών με τους γονείς τους σε παλαιότερες εποχές αλλά και στις μέρες μας, οπότε εντοπίζουμε ομοιότητες και διαφορές. Δημιουργούμε έναν πίνακα ή έναν εννοιολογικό χάρτη (concept map) γενικεύσεων.

Δραστηριότητες και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Επισκεπτόμαστε τα κεντρικά γραφεία των Παιδικών Χωριών SOS στην Αθήνα.
2. Παρουσιάζουμε τις διάφορες μορφές της σύγχρονης οικογένειας και συζητάμε για αυτές.
3. Ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν την οικογένεια τους και να παρουσιάσουν την άποψη τους για τις σχέσεις των γονιών με τα παιδιά τους γενικά.
4. Χωρίζουμε τα παιδιά σε δύο ομάδες. Καλούμε τις ομάδες να επιχειρηματολογήσουν σχετικά με τις σχέσεις των γονιών με τα παιδιά τους σήμερα .

Ανάγνωση κειμένου

Α) «Πρώτες ενθυμήσεις» Πηνελόπη Δέλτα

Ζητάμε από τα παιδιά να διαβάσουν σιωπηρά το κείμενο και στη συνέχεια, αφού προηγηθεί εξωτερική ανάγνωση, να σχεδιάσουν σε σελίδες από μπλοκ παρουσιάσεων τη δομή της συγκεκριμένης οικογένειας. Κάθε παιδί παρουσιάζει το σχέδιό του.

Στόχοι της ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, γνώση και χρήση των αφηγηματικών μέσων και των σχημάτων λόγου, πχ. ο αυτοβιογραφικός μονόλογος.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η μορφή του πατέρα.
- 2) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η μορφή της μητέρας.
- 3) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η μορφή της συγγραφέως.
- 4) Να αποδείξουν με τα αφηγηματικά μέσα και τα σχήματα λόγου την ψυχολογική κατάσταση της αφηγήτριας.
- 5) Να εντοπίσουν λέξεις κλειδιά που αποδεικνύουν ότι το κείμενο είναι αυτοβιογραφικός μονόλογος.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η Πηνελόπη Δέλτα χαρακτηρίζει τον πατέρα της ως «... θεότης απλησίαστος» και «... τελευταία μεγάλη αγάπη της ζωής μου» παρά το φόβο που της προκαλούσε;

Δημιουργική σκέψη

Γράψτε έναν αυτοβιογραφικό μονόλογο, όπου θα είστε εσείς η Πηνελόπη Δέλτα δίνοντας άλλη διάσταση στη σχέση της με τους γονείς της.

5^η Θεματική ενότητα: Η Ελληνική γλώσσα και η ποίηση

Δημιουργούμε πίνακα γενικεύσεων με την έννοια της *γλώσσας*. Στη συνέχεια εξειδικεύουμε με έναν εννοιολογικό χάρτη την έννοια «Ελληνική γλώσσα». Παρουσιάζουμε στα παιδιά κείμενα από την αρχαία ελληνική γραμματεία αναδεικνύοντας τη συνέχεια της Ελληνικής Γλώσσας όχι μόνο μορφολογικά και ετυμολογικά αλλά και σημασιολογικά. Στη συνέχεια δημιουργούμε έναν εννοιολογικό χάρτη με την έννοια της *ποίησης*.

Δραστηριότητες και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Παρακολουθούμε βιντεοσκοπημένη παράσταση αρχαίας τραγωδίας ή κωμωδίας σε απόδοση στη Νέα Ελληνική Γλώσσα.
2. Παρουσιάζουμε αποσπάσματα από αρχαία ελληνικά κείμενα των βιβλίων «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα» της Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου και ζητάμε από τα παιδιά να βρουν την αντιστοιχία των υπογραμμισμένων αρχαίων ελληνικών λέξεων με αυτές που χρησιμοποιούν στον καθημερινό τους λόγο.
3. Παρουσιάζουμε ποιήματα του Γ. Σεφέρη, του Ο. Ελύτη, του Κ. Π. Καβάφη, του Α. Εμπειρίκου, του Ν. Εγγονόπουλου και ζητάμε από τα παιδιά να αναζητήσουν στα ανθολόγια ποίησης από τη βιβλιοθήκη του σχολείου τους ποιήματα από όποια λογοτεχνική περίοδο και από όποιον ποιητή εκείνα επιθυμούν και να τα παρουσιάσουν στην τάξη με το δικό τους τρόπο (ζωγραφική, θεατρικό δρώμενο κλπ.)

Ανάγνωση κειμένου

«Ομιλία στη Στοκχόλμη» Γιώργος Σεφέρης

Τα παιδιά διαβάζουν την ομιλία του Γ. Σεφέρη σιωπηρά. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι της ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, γνώση της μεταφοράς, γνώση του δοκιμίου.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ομιλία του Νομπελίστα ποιητή.
- 2) Να αναφερθούν στις μεταφορές και στη λειτουργία τους μέσα στο κείμενο.
- 3) Να διαπιστώσουν, χρησιμοποιώντας τον τρόπο με τον οποίο δομείται η ομιλία, την άρρηκτη σχέση ελληνικής παράδοσης, ελληνικής γλώσσας και ποίησης.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο Σεφέρης χρησιμοποιεί τη φράση «Πρέπει να αναζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου κι αν βρίσκεται»;

Δημιουργική σκέψη

Γράψτε ένα δοκίμιο με θεματικά κέντρα την ποίηση και τον άνθρωπο ακολουθώντας τα χαρακτηριστικά του κειμενικού αυτού είδους, τα οποία σας δόθηκαν στις συνοδευτικές σημειώσεις.

6^η ενότητα: Η διάψευση των ονείρων

Ζητάμε από τα παιδιά να μιλήσουν για τις έννοιες *όνειρα* και *διάψευση*. Δημιουργούμε δυο εννοιολογικούς χάρτες τους οποίους προσπαθούμε με τη βοήθεια τους να ενοποιήσουμε. Ζητάμε να μας μιλήσουν για τα όνειρά τους.

Δραστηριότητες και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Με αφορμή το κείμενο του Μένη Κουμανταρέα «Γραφείο ευρέσεως εργασίας» ζητάμε από τα παιδιά να δώσουν ένα εναλλακτικό τέλος στην ιστορία μέσω της δραματοποίησης.
2. Χωρίζουμε τα παιδιά σε δύο ομάδες. Παρουσιάζουμε άρθρα που αναφέρονται στην ανεργία των νέων ανθρώπων και τη φυγή τους στο εξωτερικό και ζητάμε από τις ομάδες να επιχειρηματολογήσουν υπέρ ή κατά της σύγχρονης μετανάστευσης.
3. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να δραματοποιήσουν το κείμενο του Αντώνη Σαμαράκη «Ζητείται Ελπίς» και να παρουσιάσουν εναλλακτικές μορφές του τέλους.

Ανάγνωση κειμένου

Β) «Ζητείται ελπίς» Αντώνης Σαμαράκης

Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο σιωπηρά. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, η λειτουργία των αντιθέσεων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μας μπουν στη θέση του ήρωα και να μιλήσουν για τα συναισθήματά του.
- 2) Να βρουν τις λέξεις κλειδιά που σκιαγραφούν τις απόψεις του ήρωα.
- 3) Να μελετήσουν την αντίθεση: «Δεν υπάρχει πλέον ελπίς!» - «Ζητείται ελπίς».

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Η έκκληση του Σαμαράκη «Ζητείται ελπίς» που ολοκληρώνει το κείμενο θεωρείτε ότι έχει εφαρμογή και στις μέρες μας; Γιατί;

Δημιουργική σκέψη

Γράψτε ένα δοκίμιο με τίτλο «Ζητείται ελπίς» και στη συνέχεια ζωγραφίστε την.

Συζήτηση/Επίλογος

Μέσα από την διαμόρφωση του εν λόγω προγράμματος και την εφαρμογή του ευελπιστούμε να βοηθήσουμε τους χαρισματικούς μαθητές να ενισχύσουν τη φυσική ικανότητά τους να αναλύουν, να συνθέτουν και να αξιολογούν τις διδασκόμενες πληροφορίες, όπως, επίσης, να εμπλουτίζουν και να εμβαθύνουν σε διάφορα γνωστικά πεδία. Η ενσωμάτωση τόσο γνωστικών όσο και συναισθηματικών στόχων στο Πρόγραμμα ικανοποιεί τις απαιτήσεις της σύγχρονης ανάπτυξης τους, ενώ την ίδια στιγμή συμβάλλει στην καλλιέργεια του ρόλου τους ως διαμορφωτές μιας καλύτερης κοινωνίας (Newell, 2017). Αυτή, εξάλλου, η προοπτική δε θα μπορούσε να ικανοποιηθεί καλύτερα παρά μέσω της διδασκαλίας των Λογοτεχνικών κειμένων, τα οποία έχουν σαφή ευεργετική επίδραση στη συναισθηματική, ψυχική, πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη του νέου ατόμου. Η οργάνωση του υλικού σε ενότητες, αλλά και ο συγκερασμός παραγωγής γραπτού λόγου και πρωτότυπου προϊόντος (Smutny, 2001, Davis & Johns, 1990) εστιάζοντας ακόμα και στα καλλιτεχνικά ταλέντα των χαρισματικών μαθητών (μελοποιημένο ποίημα, ζωγραφική), στοχεύει στην ανάδειξη του συνόλου των χαρισμάτων τους. Ασφαλώς, καθώς το εν λόγω Πρόγραμμα αποτελεί μια πρόταση, ας ελπίσουμε πως θα αποτελέσει αντικείμενο αναφοράς για την επιτυχή εφαρμογή του, αλλά και τη διαμόρφωση ανάλογων Προγραμμάτων στο μέλλον για τους χαρισματικούς μαθητές.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

1. VanTassel-Baska J. (1986). Effective Curriculum and Instructional Models for Talented Students. *Gifted Child Quarterly*, 30(4), 164-169. National Association for Gifted Children (1986).
2. VanTassel-Baska J. (2003). Differentiating the Language Arts for High Ability Learners. Retrieved from ERIC EC Digest No E640. The ERIC Clearinghouse for Disabilities and Gifted Education. www.hoagiesgifted.org/eric/e640.html
3. VanTassel-Baska J. (2011) Language Arts Curriculum for Advanced Learners (presentation). College of William and Mary. San Diego Schools California, May 25-26, 2011.
4. VanTassel-Baska J. (2004). Creativity as an elusive factor in giftedness. Update Magazine. College of William and Mary School of Education.
5. VanTassel-Baska J. (2001). Assessment of Gifted Student Learning in the Language Arts. *The Journal of Secondary Gifted Education*. Vol. 13, no. 2, pp.67-72. <https://www.researchgate.net/publication/241655465>.
6. VanTassel-Baska J. (2003). Performance-Based Assessment: The road to Authentic Learning for the Gifted. *Gifted child today*, vol.37, no. 1. <https://www.researchgate.net/publication/275437238>.
7. Paul R. & Elder L. (2005). *The Miniature guide to Critical Thinking. Concepts and Tools*. Dillon Beach CA: Foundation for Critical Thinking.
8. Paul R. & Elder L. (2010). *Critical Thinking: Competency Standards Essential for the Cultivation of Intellectual Skills, Part1*. *Journal of Developmental Education* vol. 34, issue 2, p.38.
9. Hickerson B. (2013). *Critical and Creative Thinking: The Joy of Learning!* *Tempo Magazine* vol. 34, no 2. Texas Association of the Gifted and Talented (TAGT), vol. XXXIV, no 2. Davidson Institute for Talent Development. www.DavidsonGifted.org
10. Smutny J.F. (2001) *Creative Strategies for Teaching Language Arts to Gifted Students (K-8)*. Retrieved from ERIC EC Digest No E612.
11. Newell S. MA (2017). *Check your Privilege. Why Diverse Literature Is Essential for Gifted Students*. *Gifted Child Today* vol 40, issue 2, 2017. Retrieved from journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1076217517690189
12. Davis S.J., Johns J.L. (1990). *Language Arts for Gifted Middle School Students. Teaching Resources in the ERIC Database (TRIED) Series*. Retrieved from files.eric.ed.gov/fulltext/ED319046.pdf
13. Oregon Department of Education. Office of Special Education. *Talented and Gifted (2003). Differentiated Curriculum – Challenging High End Learners: Addressing Oregon Standards and Benchmarks, Section IV Models and Graphic Organizers*.
14. Χαντζούλη Ε. Δρ. (2016). *Εκπαίδευση Ευφυών Μαθητών (Διδακτορική Διατριβή)*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Τομέας Ειδικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας.
15. Renzulli S. J. Ed.D. (2002). Expanding the Conception of Giftedness to include co-cognitive traits and to promote social capital. *Phi Delta Kappan*, 84(1), 33-40, 57-58.
16. Renzulli S. J. Ed.D. (1998). *The Three-Ring Conception of Giftedness*. From Baum S. M., Reis S.M., & Maxfield L.R. *Nurturing the gifts and talents of primary grade students*. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.

17. Renzulli Center for Creativity, Gifted Education, and Talented Development – NEAG School of Education, University of Connecticut. A Practical System for Identifying Gifted and Talented Students. <https://gifted.uconn.edu/schollwide-enrichment-model/identifygt/>
18. Renzulli et al., (2002, 2013). Scales for Rating the Behavioral Characteristics of Superior Students.
19. Krathwohl D.R. (2002). A Revision of Bloom’s Taxonomy: An overview. *Theory into Practice*, vol. 41, no 4. College of Education. The Ohio State University.
20. Edwards R., (2007). Differentiating instructions for gifted students in the English / Language Arts classroom. MA University of Athens, Georgia.
21. Cao Thuy Hang, Jung Jae Yup, Lee Jihyun, 2017. Assessment in Gifted Education: A Review of the Literature 2005-2016. *Journal of Advanced Academics*.
22. Oh, Emily Hailey, Amy Azano, Carolyn Callahan, Tonya Moon (2012). What works in Gifted Education- Documenting the Model-based Curriculum for Gifted Students. Society for Research on Educational Effectiveness (SREE). files.eric.ed.gov/full text/ED535658.
23. Maker June C., Muammar Omar, Serino L., Kuang C.C., Mohamed A., Sak U., 2006. The DISCOVER curriculum model: Nurturing and enhancing creativity in all children. *KEDI- Journal of Educational Policy*.
24. Μούκα Ε., Καλαμπαλίκη Α., 2014 . Διαφοροποιημένες στρατηγικές για τη διδασκαλία και τη διεύθυνση της σχολικής τάξης κατάλληλες για τα ΥΨΙΜ. 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης. Ε.Κ.Π.Α. Τομέας Ειδικής Αγωγής και Ψυχολογίας. Κέντρο Μελέτης και Ψυχοφυσιολογίας και Εκπαίδευσης.
25. National Association for Gifted Children (NAGC) (2010). Redefining Giftedness for a New Century: Shifting the Paradigm. Position Statement. www.nagc.org/sites/default/files/Position%20Statement/Redefining%20Giftedness%20for%20a%20New%20Century.pdf
26. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Τμήμα Ειδικής Αγωγής (2004). *Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών: Οδηγός για Μαθητές με Ιδιαίτερες Νοητικές Ικανότητες και Ταλέντα*. ΕΡΓΟ: ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ-ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ (2003ΣΕ04530072). ΕΝΕΡΓΕΙΑ 1.1.4: «Αναβάθμιση και επέκταση του θεσμού της εκπαίδευσης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» ΠΡΑΞΗ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ: 1.1.4.α. Επιστημονική υπεύθυνος έργου: Λαμπροπούλου Βενέτα , Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών, Πρόεδρος Τμήματος Ειδικής Αγωγής Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Υπεύθυνος έργου: Μαρκάκης Εμμανουήλ: Επίτιμος Πρόεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
27. Μπογδάνου Δόμνα (2009). *Αναγνώριση και ταυτοποίηση των παιδιών υψηλών ικανοτήτων μάθησης*. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τεύχος 15. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
28. VanTassel-Baska J. L. & Stambaugh T. L. (2005). Challenges and Possibilities for Serving Gifted Learners in the Regular Classroom. *Theory into Practice* vol.44, issue 3 pp.211-217.
29. Duesbury L., Justice P. (2015). Effects of an Elementary Language Arts Unit on Critical Thinking, Reading and Writing. *Journal of Education and Practice*, vol. 6, no 1.

30. Dixon F. A., Prater K. A., Vine H. M., Wark M. J., Williams T., Hanchon T., Shobe C. (2004). Teaching to their Thinking: A strategy to meet Critical-Thinking needs of the Gifted Students. Journal for the education of the gifted vol. 28, no.1, pp. 56-76.

Αναφορές από το internet

1. education/stateuniversity.com/pages/2499/Terman-Lewis-1877-1956.html
2. <http://www.howardgardner.com>
http://www.niu.edu/facdev/pdf/guide/learning/howard_gardner_theory_multiple_intelligences.pdf
3. <http://www.nagc.org>

Παράρτημα Ι

Προτεινόμενο Πρόγραμμα Διδασκαλίας Λογοτεχνικών Κειμένων σε Χαρismaticούς Μαθητές

Θεματική Ενότητα	Κείμενα	Τάξη	Βιβλίο
Η ελευθερία	«Θούριος» Ρήγας Βελεστινλής «Απομνημονεύματα» Γιάννης Μακρυγιάννης «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» Διονύσιος Σολωμός	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 28 «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 46 «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 61
Η αξιοπρέπεια	«Ο Παχύς και ο Αδύνατος» Άντον Τσέχωφ «Όσο μπορείς» Κωνσταντίνος Π. Καβάφης «Θερμοπύλες» Κωνσταντίνος Π. Καβάφης	Γ΄ Γυμνασίου Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 106 «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 121 «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 192

Η αγάπη	«Ο μικρός πρίγκιπας και η αλεπού» Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ	Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 184
	«Γιατί μ' αγάπησες» Μαρία Πολυδούρη	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 150
Η σχέση των γονιών με τα παιδιά τους	«Πρώτες ενθυμήσεις» Πηνελόπη Δέλτα	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 135
	«Από το ημερολόγιο της Άννας Φράνκ» Άννα Φράνκ	Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 48
Η Ελληνική γλώσσα και η ποίηση	«Ομιλία στη Στοκχόλμη» Γιώργος Σεφέρης	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 173
Η διάψευση των ονείρων	«Γραφείο ευρέσεως εργασίας» Μένης Κουμανταρέας	Β΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 210
	«Ζητείται ελπίς» Αντώνης Σαμαράκης	Γ΄ Γυμνασίου	«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» σ. 235

1^η Θεματική ενότητα : Η ελευθερία

Ζητάμε από τα παιδιά να μιλήσουν για το πως αντιλαμβάνονται την έννοια της ελευθερίας μέσω της διαδικασίας του καταιγισμού ιδεών (brainstorming), σημειώνοντας τις απαντήσεις τους στον πίνακα. Δημιουργούμε στη συνέχεια έναν πίνακα γενικεύσεων ή ακόμα και έναν εννοιολογικό χάρτη (concept map), ώστε τα παιδιά να έχουν πλήρη εποπτεία των απαντήσεών τους. Εστιάζουμε στην ιδέα ότι η ελευθερία είναι μια αξία που στις μέρες μας δεν είναι δεδομένη, αν και έχουμε αυτή την εντύπωση, ώστε να προβάλλουμε τους αγώνες για τη διεκδίκησή της σε καιρό πολέμου.

Υλικά και Δραστηριότητες

1. Επίσκεψη στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.
2. Παραχώρηση εκπαιδευτικού υλικού από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο : Ιωάννης Μακρυγιάννης- Η εικονογραφία του Αγώνα της Επανάστασης (ψηφιοποιημένα slides με συνοδεία ερμηνευτικών κειμένων από τις συλλογές του Μουσείου).
3. Θούριος : Αναζητούμε το πλήρες κείμενο στο internet και με αφορμή αποσπάσματα αυτού που μας έκαναν εντύπωση, εκφραζόμαστε με ζωγραφική .
4. Προβάλλεται στο βίντεο από την εκπομπή «Η μηχανή του Χρόνου» το απόσπασμα για την πολιορκία και την έξοδο του Μεσολογγίου.

Ανάγνωση κειμένων

Α) «Θούριος» Ρήγας Βελεστινλής

Προηγείται η σιωπηρή ανάγνωση του παιάνα από τους μαθητές και ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση. Εξηγούμε στα παιδιά, τι σημαίνει η λέξη «Θούριος», δικαιολογώντας έτσι και την επιλογή της από τον Ρήγα Βελεστινλή. Στη συνέχεια ακούν μελοποιημένο το «Θούριο» από το δίσκο *Καντάτα Ελευθερίας* σε μουσική Χρήστου Λεοντή (Τμήμα εκδόσεων της Βουλής των Ελλήνων, 1999)

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση των χαρακτηριστικών του παιάνα, γνώση των εκφραστικών μέσων, των χαρακτηριστικών του όρκου, έκφραση συναισθημάτων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μας μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος.
- 2) Να εντοπίσουν λέξεις κλειδιά στο κείμενο που συνδέονται ή δικαιολογούν την έννοια της ελευθερίας και την ανάγκη αυτής.
- 3) Να μιλήσουν για την κεντρική ιδέα του παιάνα.
- 4) Να εντοπίσουν τους τρόπους (εκφραστικά μέσα) με τους οποίους ο δημιουργός απευθύνει κάλεσμα στους συμπατριώτες του για τη διεκδίκηση της ελευθερίας τους.

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο Ρήγας χρησιμοποιεί τον όρκο; Ποιες δεσμεύσεις περιλαμβάνει αυτός; Ο μαθητής καλείται να απαντήσει με λογική.

Δημιουργική σκέψη

Με αφορμή τον παιάνα του Ρήγα Βελεστινλή γράψτε το δικό σας «Θούριο».

B) «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» Διονύσιος Σολωμός

Τα παιδιά διαβάζουν και τα δύο αποσπάσματα από το Β΄ Σχεδιάσμα της ποιητικής σύνθεσης του Διονυσίου Σολωμού. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση, ενώ παρουσιάζεται μελοποιημένο το πρώτο απόσπασμα «Άκρα του τάφου σιωπή» σε ερμηνεία Νίκου Ξυλούρη από το δίσκο του Γιάννη Μαρκόπουλου «Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» (EMI 1977).

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση των εννοιών της προσωποποίησης και της μεταφοράς, των νοηματικών αντιθέσεων, έκφραση συναισθημάτων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να απαντήσουν στην ερώτηση «Τι νιώσατε;» μετά από την ανάγνωση του ποιήματος.
- 2) Να μιλήσουν για τις εικόνες, τις προσωποποιήσεις, τις μεταφορές που εντοπίζουν στο ποίημα εστιάζοντας στη λειτουργία τους σε σχέση με το περιεχόμενο.
- 3) Να εντοπίσουν το θεματικό κέντρο του πρώτου αποσπάσματος (πείνα) και του δεύτερου αποσπάσματος (αντίθεση ζωή-θάνατος).

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

A) Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο ποιητής εστιάζει στο πρώτο απόσπασμα στην πείνα ως βασικό θέμα;

B) Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο ποιητής περιγράφει τις ομορφιές της φύσης, ενώ οι Μεσολογγίτες είναι εξουθενωμένοι από τον πόλεμο, την πείνα και τις κακουχίες;

Δημιουργική σκέψη

Μίλησε για τον οξύμωρο τίτλο του ποιήματος του Διονυσίου Σολωμού. Τι θα συνέβαινε, εάν οι Μεσολογγίτες είχαν υποκύψει στις ομορφιές της ζωής;

Γ) «Απομνημονεύματα» Γιάννης Μακρυγιάννης

Τα παιδιά διαβάζουν το απόσπασμα σιωπηρά. Με την εξωτερική ανάγνωση σημειώνουν άγνωστες λέξεις εκτός από αυτές που υπάρχουν στο κάτω μέρος των σελίδων. Ακούγεται στη συνέχεια η φωνή του Μάνου Κατράκη να απαγγέλλει από το σπάνιο δίσκο των 33 στροφών «1821 είτε θάνατος είτε ελευθερία» σε μουσική επένδυση Νίκου Μαμαγκάκη και εισαγωγή – σχόλια του Ακαδημαϊκού Ηλία Βενέζη.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, νοηματικές αντιθέσεις, θεματικό κέντρο, κατανόηση εννοιών, πχ. «απομνημονεύματα».

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να σημειώσουν λέξεις κλειδιά που αιτιολογούν τον τίτλο του αποσπάσματος, δηλαδή τη λέξη «απομνημονεύματα».
- 2) Να εντοπίσουν το θεματικό κέντρο του κειμένου, αλλά και τον τρόπο που αυτός συνδέεται με την έννοια της ελευθερίας.
- 3) Να βρουν τις αντιθέσεις και τον τρόπο με τον οποίο αυτές αναδεικνύουν το περιεχόμενο του κειμένου.

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που, κατά τη γνώμη σου, διαφοροποιούν τον Μακρυγιάννη από τους άλλους αγωνιστές της Επανάστασης;

Δημιουργική σκέψη

Αν, τελικά, υπερίσχυαν τα πατριωτικά αισθήματα, οι Έλληνες θα κατακτούσαν την ελευθερία τους;

2^η Θεματική ενότητα : Η αξιοπρέπεια

Ζητάμε από τα παιδιά να μιλήσουν για το πως αντιλαμβάνονται την έννοια της αξιοπρέπειας μέσω της διαδικασίας του καταιγισμού ιδεών (brainstorming), σημειώνοντας τις απαντήσεις τους στον πίνακα. Δημιουργούμε στη συνέχεια έναν πίνακα γενικεύσεων ή ακόμα και έναν εννοιολογικό χάρτη (concept map), ώστε τα παιδιά να έχουν πλήρη εποπτεία των απαντήσεών τους. Εστιάζουμε στο γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι οφείλουμε να διαφυλάσσουμε την αξιοπρέπειά μας κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες και ανεξάρτητα από κάθε μορφή πίεσης.

Υλικά και Αξιολόγηση της ενότητας

Δημιουργούμε δύο ομάδες μαθητών. Στην πρώτη ομάδα παρουσιάζουμε άρθρα στα οποία αποδεικνύεται η παραβίαση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και τους ζητάμε να μιλήσουν γι' αυτά. Ζητάμε από τη δεύτερη ομάδα να παρουσιάσουν στην τάξη γεγονότα από την καθημερινή ζωή στα οποία να φαίνεται ότι ο άνθρωπος θυσιάζει την αξιοπρέπεια του και να προτείνουν τρόπους αποφυγής της τακτικής αυτής.

Ανάγνωση κειμένων

Α) «Όσο μπορείς» Κ.Π. Καβάφης

Προηγείται η σιωπηρή ανάγνωση από τα παιδιά της εξωτερικής ανάγνωσης, η οποία έπεται, ενώ από το δίσκο του Γιάννη Γλέζου «Περιμένοντας τους Βαρβάρους» (Λύρα, 1979) ακούμε μελοποιημένο το ποίημα που θα επεξεργαστούμε.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση των εκφραστικών μέσων, έκφραση συναισθημάτων, κατανόηση εννοιών, πχ. «αξιοπρέπεια», θεματικό κέντρο.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να βρουν τις λέξεις κλειδιά που συνδέονται με την έννοια της *αξιοπρέπειας*.
- 2) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος.
- 3) Να εντοπίσουν το θεματικό κέντρο του ποιήματος και να το συνδέσουν με την έννοια της *αξιοπρέπειας*.
- 4) Να βρουν τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί ο ποιητής και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συμβάλλουν στην ανάδειξη του θεματικού κέντρου.

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

Με ποιούς τρόπους μπορεί ένας άνθρωπος να διαφυλάξει την αξιοπρέπεια του;

Δημιουργική σκέψη

Αν η διαφύλαξη της αξιοπρέπειας είναι μια επιτακτική ανάγκη του ανθρώπου, τότε, γιατί ο ποιητής έχει δώσει στο ποίημα του τον τίτλο «Όσο μπορείς»;

Β) «Ο Παχύς και ο Αδύνατος» Άντον Τσέχωφ

Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο σιωπηρά και μετά ένα εξ' αυτών αναλαμβάνει την εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση των εκφραστικών μέσων, έκφραση συναισθημάτων, σχήματα λόγου, θεματικό κέντρο.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να βρουν τις λέξεις κλειδιά του κειμένου.
- 2) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα τους αρχικά για τους πρωταγωνιστές και στη συνέχεια για τους δευτεραγωνιστές του ρεαλιστικού διηγήματος.
- 3) Να βρουν το θεματικό κέντρο του διηγήματος.
- 4) Να παρουσιάσουν τα εκφραστικά μέσα και τα σχήματα λόγου και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται και αναδεικνύουν το θεματικό κέντρο.

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

Αν και οι δυο φίλοι έχουν ονόματα, τότε, γιατί ο Τσέχωφ δεν τα χρησιμοποιεί στον τίτλο του διηγήματος; Σχετίζεται η επιλογή του αυτή με την έννοια της αξιοπρέπειας;

Δημιουργική σκέψη

Γίνε εσύ ο Πορφύρης και άλλαξε το διάλογο με τον παλιό σου συμμαθητή Μίσια, με την προϋπόθεση ότι έχεις καταφέρει να διαφυλάξεις στο έπακρο την αξιοπρέπειά σου.

Γ) «Θερμοπύλες» Κ. Π. Καβάφης

Πρόκειται για ένα ποίημα του Κωνσταντίνου Π. Καβάφη στο οποίο ο ποιητής εξαίρει γενικά τις ηθικά ακέραιες προσωπικότητες. Τα παιδιά διαβάζουν το ποίημα σιωπηρά και ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση. Από το δίσκο του Γιάννη Γλέζου «Περιμένοντας τους Βαρβάρους» (Λύρα, 1979) ακούμε μελοποιημένο το ποίημα που θα επεξεργαστούμε.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, αναγνώριση του ύφους, της μορφής και των σχημάτων λόγου, των λέξεων κλειδιών και της σύνδεσής τους με το ήθος των ηρώων, κατανόηση εννοιών, έκφραση συναισθημάτων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να απαντήσουν στο ερώτημα τι ένιωσαν με την ανάγνωση του ποιήματος.

- 2) Να βρουν το θεματικό κέντρο του ποιήματος.
- 3) Να εντοπίσουν τις λέξεις κλειδιά που σκιαγραφούν την ηθική προσωπικότητα.
- 4) Να αποδείξουν ότι τα σχήματα λόγου, το ύφος και η μορφή του ποιήματος αναδεικνύει το ηθικό μεγαλείο των ηρώων.
- 5) Να συσχετίσουν το περιεχόμενο του ποιήματος με την έννοια της αξιοπρέπειας.

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

Κριτική σκέψη

Το ποίημα «Θερμοπύλες» Κ.Π. Καβάφη προσφέρει μια μαθητεία δια βίου. Πιστεύετε ότι υπάρχουν στις μέρες μας άνθρωποι που φυλάσσουν Θερμοπύλες;

Δημιουργική σκέψη

Πόσο σημαντική είναι η διαφύλαξη της αξιοπρέπειας σας στις μέρες μας;

3^η Θεματική ενότητα: Η αγάπη

Τα παιδιά ενθαρρύνονται να μιλήσουν για την *αγάπη*. Μετά την καταγραφή των απαντήσεων τους στον εννοιολογικό χάρτη (concept map) τους ζητάμε να ζωγραφίσουν την *αγάπη*. Οι ζωγραφιές τους αναρτώνται στον τοίχο της αίθουσας.

Υλικά και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Διαβάζουμε αποσπάσματα από το βιβλίο του Λέο Μπουσκάλια « Η αγάπη» και ζητάμε από τους μαθητές μας να επιχειρηματολογήσουν για το ποια μορφή αγάπης εκείνοι θεωρούν πιο σημαντική.

2. Ζητάμε από τα παιδιά να αναζητήσουν άρθρα, βίντεο και φωτογραφίες, όπου συνάνθρωποι μας με τις ενέργειες τους αναδεικνύουν το μεγαλείο της αγάπης και να εκφράσουν την άποψή τους.

Ανάγνωση κειμένων

Α) «Ο μικρός πρίγκιπας και η αλεπού» Αντουάν ντε Σαιντ Εξυπερύ

Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο σιωπηρά. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, γνώση και αναγνώριση των αφηγηματικών τεχνικών, των σχημάτων λόγου, των συμβολισμών, έκφραση συναισθημάτων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου.
- 2) Να εντοπίσουν λέξεις κλειδιά που συνδέονται με το θεματικό κέντρο της νουβέλας.
- 3) Να αναφερθούν στις αφηγηματικές τεχνικές, τα σχήματα λόγου και τους συμβολισμούς που προωθούν την εξέλιξη.
- 4)

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Πως κρίνετε την απόφαση του μικρού πρίγκιπα να ημερώσει την αλεπού;

Δημιουργική σκέψη

Προβάλλεται από την ταινία «ο Μικρός Πρίγκιπας» (2015) το απόσπασμα του βιβλίου και ζητάμε από τα παιδιά να διαπραγματευτούν την φράση:

«Μόνο με την καρδιά βλέπεις καλά. Την ουσία δεν την βλέπουν τα μάτια».

Β) «Γιατί μ' αγάπησες» Μαρία Πολυδούρη

Τα παιδιά διαβάζουν σιωπηρά το ποίημα. Μετά από την εξωτερική ανάγνωση το ακούν μελοποιημένο μέσω της ερμηνείας της Ελευθερίας Αρβανιτάκη από το δίσκο «Τραγούδια για τους μήνες» σε μουσική Δημήτρη Παπαδημητρίου.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, η έννοια της εξομολόγησης στην ποίηση.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος.
- 2) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η μελοποίηση του ποιήματος.
- 3) Να χρησιμοποιήσουν τα εκφραστικά μέσα του ποιήματος για να αποδείξουν το μουσικό και εξομολογητικό του χαρακτήρα.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί πιστεύετε ότι η ποιήτρια επαναλαμβάνει τη λέξη «μόνο»; (εμφανίζεται μέσα στο ποίημα επτά φορές)

Δημιουργική σκέψη

Γράψτε το δικό σας ποίημα εμπνευσμένο από το ποίημα της Πολυδούρη, είτε ως προς το περιεχόμενο είτε ως προς τον εξομολογητικό του χαρακτήρα.

4^η Θεματική Ενότητα: Η σχέση των γονιών με τα παιδιά τους

Αντικείμενο του καταγισμού ιδεών είναι αυτή τη φορά η έννοια *οικογένεια*. Εστιάζουμε κυρίως σε θέματα που αφορούν τη σχέση των παιδιών με τους γονείς τους σε παλαιότερες εποχές αλλά και στις μέρες μας, οπότε εντοπίζουμε ομοιότητες και διαφορές. Δημιουργούμε έναν πίνακα ή έναν εννοιολογικό χάρτη (concept map) γενικεύσεων.

Δραστηριότητες και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Επισκεπτόμαστε τα κεντρικά γραφεία των Παιδικών Χωριών SOS στην Αθήνα.
2. Παρουσιάζουμε τις διάφορες μορφές της σύγχρονης οικογένειας και συζητάμε για αυτές.
3. Ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν την οικογένεια τους και να παρουσιάσουν την άποψη τους για τις σχέσεις των γονιών με τα παιδιά τους γενικά.
4. Χωρίζουμε τα παιδιά σε δύο ομάδες. Καλούμε τις ομάδες να επιχειρηματολογήσουν σχετικά με τις σχέσεις των γονιών με τα παιδιά τους σήμερα .

Ανάγνωση κειμένων

Α) «Πρώτες ενθυμήσεις» Πηνελόπη Δέλτα

Ζητάμε από τα παιδιά να διαβάσουν σιωπηρά το κείμενο και στη συνέχεια, αφού προηγηθεί εξωτερική ανάγνωση, να σχεδιάσουν σε σελίδες από μπλοκ παρουσιάσεων τη δομή της συγκεκριμένης οικογένειας. Κάθε παιδί παρουσιάζει το σχέδιό του.

Στόχοι της ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, γνώση και χρήση των αφηγηματικών μέσων και των σχημάτων λόγου, πχ. ο αυτοβιογραφικός μονόλογος.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η μορφή του πατέρα.
- 2) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η μορφή της μητέρας.
- 3) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η μορφή της συγγραφέως.
- 4) Να αποδείξουν με τα αφηγηματικά μέσα και τα σχήματα λόγου την ψυχολογική κατάσταση της αφηγήτριας.

- 5) Να εντοπίσουν λέξεις κλειδιά που αποδεικνύουν ότι το κείμενο είναι αυτοβιογραφικός μονόλογος.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η Πηνελόπη Δέλτα χαρακτηρίζει τον πατέρα της ως «... θεότης απλησίαστος» και «... τελευταία μεγάλη αγάπη της ζωής μου» παρά το φόβο που της προκαλούσε;

Δημιουργική σκέψη

Γράψτε έναν αυτοβιογραφικό μονόλογο, όπου θα είστε εσείς η Πηνελόπη Δέλτα δίνοντας άλλη διάσταση στη σχέση της με τους γονείς της.

Β) «Από το ημερολόγιο της Άννας Φράνκ» Άννα Φρανκ

Τα παιδιά διαβάζουν σιωπηρά το κείμενο. Μετά την εξωτερική ανάγνωση συζητάμε μαζί τους για τα χαρακτηριστικά του ημερολογίου και τους ρωτάμε, εάν γράφουν ή εάν έχουν γράψει ποτέ το δικό τους ημερολόγιο.

Στόχοι της ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, γνώση αφηγηματικών τεχνικών και σχημάτων λόγου.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά :

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε το κείμενο
- 2) Να αναφερθούν στις αφηγηματικές τεχνικές και τα σχήματα λόγου που βοηθούν στη διατύπωση των σκέψεων της αφηγήτριας και αποδεικνύουν ότι το συγκεκριμένο κείμενο είναι ημερολόγιο.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί πιστεύετε ότι η Άννα κρίνει αυστηρά τον εαυτό της («..πολύ συχνά μου λείπει η δύναμη, ό,τι κάνω δεν είναι αρκετό και δεν αποτελειώνω τίποτε») και φτάνει σε αδιέξοδο στις σχέσεις με τους γονείς της;

Δημιουργική σκέψη

Αν ήσασταν εσείς στη θέση της Άννας, πως θα διαχειριζόσασταν ανάλογες καταστάσεις;

5^η Θεματική ενότητα: Η Ελληνική γλώσσα και η ποίηση

Δημιουργούμε πίνακα γενικεύσεων με την έννοια της γλώσσας. Στη συνέχεια εξειδικεύουμε με έναν εννοιολογικό χάρτη την έννοια «Ελληνική γλώσσα».

Παρουσιάζουμε στα παιδιά κείμενα από την αρχαία ελληνική γραμματεία αναδεικνύοντας τη συνέχεια της Ελληνικής Γλώσσας όχι μόνο μορφολογικά και ετυμολογικά αλλά και σημασιολογικά. Στη συνέχεια δημιουργούμε έναν εννοιολογικό χάρτη με την έννοια της *ποίησης*.

Δραστηριότητες και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Παρακολουθούμε βιντεοσκοπημένη παράσταση αρχαίας τραγωδίας ή κωμωδίας σε απόδοση στη Νέα Ελληνική Γλώσσα.
2. Παρουσιάζουμε αποσπάσματα από αρχαία ελληνικά κείμενα των βιβλίων «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα» της Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου και ζητάμε από τα παιδιά να βρουν την αντιστοιχία των υπογραμμισμένων αρχαίων ελληνικών λέξεων με αυτές που χρησιμοποιούν στον καθημερινό τους λόγο.
3. Παρουσιάζουμε ποιήματα του Γ. Σεφέρη, του Ο. Ελύτη, του Κ. Π. Καβάφη, του Α. Εμπειρίκου, του Ν. Εγγονόπουλου και ζητάμε από τα παιδιά να αναζητήσουν στα ανθολόγια ποίησης από τη βιβλιοθήκη του σχολείου τους ποιήματα, από όποια λογοτεχνική περίοδο και από όποιον ποιητή εκείνα επιθυμούν, και να τα παρουσιάσουν στην τάξη με το δικό τους τρόπο (ζωγραφική, θεατρικό δρώμενο κλπ.)

«Ομιλία στη Στοκχόλμη» Γιώργος Σεφέρης

Τα παιδιά διαβάζουν την ομιλία του Γ. Σεφέρη σιωπηρά. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι της ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, γνώση της μεταφοράς, γνώση του δοκιμίου.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μιλήσουν για τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η ομιλία του Νομπελίστα ποιητή.
- 2) Να αναφερθούν στις μεταφορές και στη λειτουργία τους μέσα στο κείμενο.
- 3) Να διαπιστώσουν, χρησιμοποιώντας τον τρόπο με τον οποίο δομείται η ομιλία, την άρρηκτη σχέση ελληνικής παράδοσης, ελληνικής γλώσσας και ποίησης.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο Σεφέρης χρησιμοποιεί τη φράση «Πρέπει να αναζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου κι αν βρίσκεται»;

Δημιουργική σκέψη

Γράψτε ένα δοκίμιο με θεματικά κέντρα την ποίηση και τον άνθρωπο ακολουθώντας τα χαρακτηριστικά του κειμενικού αυτού είδους, τα οποία σας δόθηκαν στις συνοδευτικές σημειώσεις.

6^η ενότητα: Η διάψευση των ονείρων

Ζητάμε από τα παιδιά να μιλήσουν για τις έννοιες *όνειρα* και *διάψευση*. Δημιουργούμε δυο εννοιολογικούς χάρτες τους οποίους προσπαθούμε με τη βοήθεια τους να ενοποιήσουμε. Ζητάμε να μας μιλήσουν για τα όνειρά τους.

Δραστηριότητες και Αξιολόγηση της ενότητας

1. Με αφορμή το κείμενο του Μένη Κουμανταρέα «Γραφείο ευρέσεως εργασίας» ζητάμε από τα παιδιά να δώσουν ένα εναλλακτικό τέλος στην ιστορία μέσω της δραματοποίησης.
2. Χωρίζουμε τα παιδιά σε δύο ομάδες. Παρουσιάζουμε άρθρα που αναφέρονται στην ανεργία των νέων ανθρώπων και τη φυγή τους στο εξωτερικό και ζητάμε από τις ομάδες να επιχειρηματολογήσουν υπέρ ή κατά της σύγχρονης μετανάστευσης.
3. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να δραματοποιήσουν το κείμενο του Αντώνη Σαμαράκη «Ζητείται Ελπίς» και να παρουσιάσουν εναλλακτικές μορφές του τέλους.

Ανάγνωση κειμένων

A) «Γραφείο ευρέσεως εργασίας» Μένης Κουμανταρέας

Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο σιωπηρά. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, ο ρόλος των λέξεων κλειδιών, των αφηγηματικών τεχνικών και των σχημάτων λόγου στην ανάδειξη του θέματος.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μας μιλήσουν για τα συναισθήματα τους μετά τη γνωριμία τους με τον ήρωα του κειμένου.
- 2) Να εντοπίσουν τις λέξεις κλειδιά, τα σχήματα λόγου και τις αφηγηματικές τεχνικές που συμβάλουν στην ανάδειξη της διάψευσης των ελπίδων του.

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο Αναστάσης δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει τις συνθήκες που επικρατούσαν στο Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας;

Δημιουργική σκέψη

Δραματοποιήστε όσα διαδραματίζονται στο γραφείο ευρέσεως εργασίας, βάζοντας τους ήρωες να μιλούν.

B) «Ζητείται ελπίς» Αντόνης Σαμαράκης

Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο σιωπηρά. Ακολουθεί η εξωτερική ανάγνωση.

Στόχοι ενότητας

Κριτική σκέψη, σκέψη με προοπτική, έκφραση συναισθημάτων, η λειτουργία των αντιθέσεων.

Επεξεργασία κειμένου

Ζητάμε από τα παιδιά:

- 1) Να μπουν στη θέση του ήρωα και να μιλήσουν για τα συναισθήματά του.
- 2) Να βρουν τις λέξεις κλειδιά που σκιαγραφούν τις απόψεις του ήρωα.
- 3) Να μελετήσουν την αντίθεση: «Δεν υπάρχει πλέον ελπίς!» - «Ζητείται ελπίς».

Παραγωγή γραπτού λόγου

Κριτική σκέψη

Η έκκληση του Σαμαράκη «Ζητείται ελπίς» που ολοκληρώνει το κείμενο θεωρείτε ότι έχει εφαρμογή και στις μέρες μας; Γιατί;

Δημιουργική σκέψη

Γράψτε ένα δοκίμιο με τίτλο «Ζητείται ελπίς» και στη συνέχεια ζωγραφίστε την.

Παράρτημα II

Διαγνωστική Αξιολόγηση

«Πίνοντας ήλιο κορινθιακό »

Πίνοντας ήλιο κορινθιακό

Διαβάζοντας τα μάρμαρα

Δρασκελίζοντας αμπέλια θάλασσες

Σημαδεύοντας με το καμάκι

Ένα τάμα ψάρι που γλιστρά

Βρήκα τα φύλλα που ο ψαλμός του ήλιου αποστηθίζει

Τη ζωντανή στεριά που ο πόθος χαίρεται

Ν' ανοίγει.

Πίνω νερό κόβω καρπό

Χώνω το χέρι μου στις φυλλωσιές του ανέμου

Οι λεμονιές αρδεύουνε τη γύρη της καλοκαιριάς

Τα πράσινα πουλιά σκίζουν τα όνειρά μου

Φεύγω με μια ματιά

Ματιά πλατιά όπου ο κόσμος ξαναγίνεται

Όμορφος από την αρχή στα μέτρα της καρδιάς.

*Ο. Ελύτης 'Ηλιος ο Πρώτος ,
Μαζί με τις παραλλαγές πάνω σε
μιαν αχτίδα, Γλάρος, Αθήνα 1943.*

(Από το βιβλίο «Κείμενα Νεοελληνικής
Λογοτεχνίας» της Β΄ Γυμνασίου, σελ.
10-11)

Επεξεργασία του ποιήματος

Ερωτήσεις

1. Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος;

2. Ποια χαρακτηριστικά της Νεότερης ποίησης και ιδιαίτερα του υπερρεαλισμού εντοπίζετε στο ποίημα;
3. Πιστεύετε ότι ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί ο ποιητής τις εικόνες, τις μεταφορές και τις προσωποποιήσεις αναδεικνύει την «άλλη» πραγματικότητα που εκείνος θέλει να παρουσιάσει;
4. Χρησιμοποιώντας τις φωτογραφίες με Ελληνικά τοπία που σας έχουν δοθεί, συνθέστε το δικό σας υπερρεαλιστικό ποίημα.
5. Ταξιδέψτε στο δικό σας φανταστικό κόσμο και παρουσιάστε τον στους συμμαθητές σας με το δικό σας τρόπο έκφρασης (συγγραφή ποιήματος, μελοποίηση ποιήματος, μουσική σύνθεση, ζωγραφική σύνθεση, γλυπτική, θεατρικό δρώμενο, χορογραφία κλπ.)

Τελική Αξιολόγηση

«Δώρο ασημένιο ποίημα»

Ξέρω πως είναι τίποτε όλ' αυτά και πως η γλώσσα που μιλώ δεν έχει αλφάβητο

Αφού κι ο ήλιος και τα κύματα είναι μια γραφή συλλαβική που την αποκρυπτογρα-φείς μονάχα στους καιρούς της λύπης και της εξορίας

Κι η πατρίδα μια τοιχογραφία μ' επιστρώσεις διαδοχικές φράγκικες ή σλαβικές που αν τύχει και βαλθείς για να την αποκαταστήσεις πας αμέσως φυλακή και δίνεις λόγο

Σ' ένα πλήθος Εξουσίες ξένες μέσω της δικής σου πάντοτε

Όπως γίνεται στις συμφορές

Όμως ως φανταστούμε σ' ένα παλαιών καιρών αλώνι που μπορεί να' ναι και σε πολυκατοικία ότι παίζουνε παιδιά και ότι αυτός που χάνει

Πρέπει σύμφωνα με τους κανονισμούς να πει στους άλλους και να δώσει μιαν αλήθεια

Οπότεν βρίσκονται στο τέλος όλοι να κρατούν στο χέρι τους ένα μικρό

Δώρο ασημένιο ποίημα.

Ο. Ελύτης, *Το Φωτόδεντρο και η*

1971.

(Από το βιβλίο «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της Γ' Γυμνασίου, σελ. 186)

Επεξεργασία του ποιήματος

Ερωτήσεις

1. Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος;
2. Αναζητήστε τα υπερρεαλιστικά στοιχεία του ποιήματος και αναδείξτε τη λειτουργία τους μέσα στο ποίημα σε σχέση με το νοηματικό κέντρο.
3. Πως κρίνετε την άποψη του ποιητή ότι στους χαλεπούς καιρούς η αποκάλυψη της αλήθειας μέσω της ποίησης λογοκρίνεται;
4. Πως κρίνετε την άποψη του ποιητή για τον λυτρωτικό ρόλο της ποίησης στη ζωή των ανθρώπων;
5. Αποδώστε το περιεχόμενο του ποιήματος με μια ζωγραφική σύνθεση.
6. Εμπνευστείτε από τις δυσκολίες που βιώνουν οι συνάνθρωποι μας στην καθημερινότητα και αποκαλύψτε με τη βοήθεια της ποίησης την αλήθεια τους.
7. Δηλώστε με όποιο τρόπο προσωπικής έκφρασης επιθυμείτε τη δική σας αλήθεια.